

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

О.О. Другов, Львівський банківський інститут

За останні роки дуже багато зроблено для зміцнення та стабілізації банківської системи України, але незважаючи на досягнуті успіхи, в банківській сфері залишається чимало невирішених проблем. Основним вектором розвитку банківської системи на найближчі роки має стати її інвестиційне спрямування, оскільки банк, враховуючи нерозвиненість фінансового ринку України, єдиний реальний посередник на ринку інвестиційних капіталів. Фактично тільки банки мають змогу, виходячи із своїх зв'язків, досвіду та становища на ринку, залучати необхідні для здійснення інвестицій фінансові ресурси та вкладати капітал в найбільш привабливі з інвестиційної точки зору фірми та компанії з мінімально можливим ризиком втрати інвестованих коштів.

В науковій літературі приділяється досить велика увага проблемам та перспективам розвитку банківської системи України, але саме її інвестиційному спрямуванню та перспективам розвитку спеціалізованих банківських установ приділяється недостатня увага.

Виходячи з аналізу зарубіжного досвіду і оцінки можливостей його застосування в Україні, можна виділити кілька шляхів удосконалення роботи банківської системи. По-перше, необхідно реформувати структуру банківської системи.

В останні роки відбувається стабілізація банківської системи України. Фактично не відслідковується процес банкрутства банківських установ, але невирішених проблем, що стримують розвиток банків, ще доволі багато. На наш погляд, суттєвим недоліком сучасної банківської системи України є фактична відсутність спеціалізованих банківських установ. На 1.03.2003 р. кількість банків, що мають ліцензію на здійснення банківських операцій, становить 157. Для України це багато (наприклад, в Чехії – лише 36), з них спеціалізованим можна вважати лише державний Ощадний банк України. Загальна кількість включених до державного реєстру банків становить 183, причому лише 108 з них мають регулятивний капітал понад 5 млн. євро, що свідчить про низьку капіталізацію банківської системи України. Основною причиною такого становища спеціалісти НБУ вважають значну кількість низькокапіталізованих банків у IV групі (згідно з класифікацією НБУ), які в свою чергу не відіграють суттєвої ролі в розвитку банківської системи і не дуже впливають на економічний розвиток, хоча це один з основних чинників зниження фінансової стабільності та рентабельності банківської системи в цілому. Якщо аналізувати V групу банків, то в 11-ти банках цієї групи капітал за I квартал 2003 року зменшився, а у 55-ти темпи його зростання були нижчими, ніж в цілому по системі. На думку експертів НБУ, майбутнє цих банків слід вбачати у реорганізації або у злитті з іншими установами [1, с. 2].

На нашу думку, Україні не потрібні 157 банків, які, не маючи достатньо високого рівня капіталізації, здійснюють дуже широке коло операцій на території декількох областей або на території усєї України. Це в будь-який момент може призвести до виникнення у банку з низьким рівнем капіталу фінансових труднощів та до подальшого банкрутства, яке в свою чергу негативно відіб'ється на фінансовому становищі банківської системи в цілому та на довірі населення до банків, що дуже важливо в сучасних економічних умовах.

Таким чином, можна зробити висновок, що структура банківської системи вимагає вдосконалення. Основним шляхом тут має стати створення в Україні нової ланки банківських установ – спеціалізованих банків (іпотечних, лізингових, трастових, факторингових та ін.), які будуть виконувати вузьке коло операцій і обслуговувати визначене коло клієнтури. Фактично після запропонованих змін, на нашу думку, банківська система України буде мати нижченаведену структуру:

1. Універсальні загальнодержавні банки, які здійснюють широке коло операцій на території усєї України.
2. Регіональні універсальні банки, які здійснюють широке коло операцій, але на території однієї області.
3. Регіональні спеціалізовані банки, які здійснюють обмежене коло операцій на території однієї області.
4. Кооперативні банки.

Ми вважаємо, що для втілення в життя такої схеми необхідно, по-перше, підвищити вимоги НБУ до капіталізації банків і встановити їх в розмірі:

- 1) 10 млн. євро – для універсальних загальнодержавних банків;
- 2) 5 млн. євро – для регіональних універсальних банків;
- 3) 3 млн. євро – для регіональних спеціалізованих банків;
- 4) 1 млн. євро – для кооперативних банків.

Прогнозовані наслідки змін: структурні зміни у банківській системі не торкнуться банків I та II груп і частини банків III групи. Частина банків III групи та банки IV групи будуть змушені або збільшити рівень капіталізації (це позитивно з точки зору надійності), або стати регіональними універсальними чи регіональними спеціалізованими банками. Банки V групи будуть змушені або стати регіональними спеціалізованими банками, або злитись з іншими банківськими установами чи реорганізуватись.

По-друге, необхідно створити відповідну законодавчу базу для запровадження запропонованих структурних змін. На сьогоднішній день в Законі України “Про банки та банківську діяльність” передбачена можливість існування в Україні спеціалізованих банків (банків, в яких більше 50 % активів є однорідними), але не передбачено ніяких особливостей у підходах до таких банківських установ. Фактично їх діяльність не регламентована, а таку регламентацію необхідно розробити.

Загалом спрогнозувати наслідки запропонованих змін можна так:

1. Підвищення рівня капіталізації банківської системи України в цілому.
2. Зменшення кількості банків – юридичних осіб.

3. Підвищення рівня якості послуг, що надаються суб'єктам економіки України та фізичним особам через спеціалізацію частини банківських установ.
4. Зменшення рівня вимивання коштів із регіонів із низькою інвестиційною привабливістю через створення широкої мережі регіональних універсальних та регіональних спеціалізованих банків, що є важливим фактором на регіональному рівні.

Ще одним кроком, який має сприяти саме інвестиційному спрямуванню роботи банківської системи України, має стати розробка гнучкої політики щодо оподаткування доходів, отриманих банками від інвестиційних вкладень. У випадку зменшення податкового тиску на банки, які здійснюють інвестиційну діяльність, інтерес при розробці та реалізації таких проектів з боку банківських установ значно зросте. Основним шляхом тут має стати створення гнучкої системи оподаткування доходів, отриманих від реалізації інвестиційних вкладень в економіку регіону. Мова в першу чергу іде про створення пільгової системи оподаткування, яка буде застосовуватись до банків, що здійснюють інвестування в реальний сектор економіки і своїми вкладеннями сприяють його розвитку. В майбутньому державний бюджет все одно отримає кошти від реалізації інвестиційного проекту у вигляді сплати платежів від діяльності об'єкта інвестиційної програми. Ще одним шляхом зниження податкового навантаження на банк-інвестор може бути відстрочка сплати платежів в бюджет на певний термін, залежно від специфіки інвестиційного проекту. Можливий також варіант, при якому користуватись пільгами будуть лише проекти, спрямовані в окремі галузі, які є пріоритетними для розвитку в регіоні. Це має сприяти посиленню розвитку даної галузі через надходження до неї інвестиційних вкладень банківських установ. Запровадження державної підтримки банківського інвестування має сприяти спрямуванню грошових потоків, які проходять через банківські установи, саме у виробничий, а не інші сектори економіки.

Наступним шляхом щодо удосконалення банківської системи України має стати залучення іноземного капіталу у банківську систему України.

Зараз відбувається багато дискусій навколо визначення альтернативних джерел залучення коштів у економіку України. Деякі економісти та вчені радять в першу чергу звертати увагу на внутрішні джерела фінансування [2, с. 20], деякі дотримуються точки зору про те, що необхідно залучати кошти із-за кордону. На нашу думку, необхідне органічне поєднання зовнішніх та внутрішніх джерел інвестування економіки України. Не в останню чергу це пов'язано із недостатністю внутрішніх джерел інвестування та процесами глобалізації, що все більше впливають на економіку України, тим більше враховуючи курс України на приєднання до ВТО, ЄС та вступ до Єдиного економічного простору із Росією, Білорусією та Казахстаном.

На 01.03.2003 р. в Україні нараховується 157 діючих банків, з них лише 7 із 100 %-ним іноземним капіталом, а 20 – з участю іноземних інвесторів.

Для прикладу, у Чехії з 36 існуючих банків 24 є власністю закордонних інвесторів.

Банківська система України як найбільш чутлива та розвинута ланка фінансової системи держави має подбати про економічно вигідне використання вищезазначених процесів. Основним позитивним фактором ситуації, що склалась, має стати залучення іноземного капіталу у банківську систему через створення банків із 100 %-ним іноземним капіталом, продаж частини акцій українських банків іноземним інвесторам та створення спільних банківських установ, що в свою чергу має сприяти залученню коштів у економіку України, оскільки ціни на банківські ресурси в нас вищі, ніж, наприклад, в країнах ЄС. Тому кошти мають спрямовуватись у напрямку ЄС – Україна, а не навпаки.

Для залучення іноземних банків на територію України необхідно створити сприятливий клімат. Для цього необхідно:

1. Втілювати в життя гнучку систему оподаткування доходів, отриманих банками від інвестиційної діяльності (наразі рівень оподаткування доходів, отриманих від інвестиційної діяльності в Україні, вищий, ніж в більшості країн ЄС).
2. Запроваджувати спільні проекти з країнами, банки яких планується залучати до діяльності на території України. Такими проектами можуть стати:
  - спільні інвестиційні проекти;
  - банківські ярмарки та конференції;
  - спільні рамкові угоди про співробітництво у банківській сфері.
3. Створити систему захисту іноземного капіталу, залученого в банківську систему України, та звести до мінімуму бюрократичні прояви, що лякають закордонні банки та інвесторів, а також захистити їх від тиску з боку державних органів (можна згадати ситуацію з “Кредит банком” (Україна) та Львівською податковою адміністрацією).

Вищезазначені дії мають сприяти залученню іноземних банків до участі у банківській системі України та іноземних інвестицій в економіку держави саме через банківські установи.

Аналізуючи вищенаведене, можна зробити висновки щодо шляхів удосконалення банківської системи України, зокрема таких:

- в Україні потрібно створити ланку спеціалізованих банків;
- необхідно запровадити гнучку політику щодо оподаткування доходів, отриманих банками від інвестиційних вкладень;
- у банківську систему України необхідно залучати іноземний капітал.

Список літератури

1. Олександр Шлапак, Вадим Пушкарьов, Ганна Карчева. Основні тенденції і проблеми в діяльності банків України // Вісник НБУ. – 2003. – № 6. – С. 2-5.
2. Дмитрієва О.А. Вплив ринку фінансових послуг на інвестиційні процеси // Фінанси України. – 2003. – № 5. – С. 20-24.